

BASIC SOCIAL INSTITUTIONS IN TERMS OF COMMUNITY LIFE IMPORTANCE

Mustafa UZUNALI*

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, mustafauzunali55@gmail.com, ORCID: 0009-0004-0538-7168

Received Date: 02.07.2024 Revised Date: 15.08.2024 Accepted Date: 04.09.2024

Copyright © 2024 Mustafa UZUNALI. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

Among the basic and important institutions in a society are family, education, religion, politics and economy. These institutions, which are the basic structural elements of societies, have been created to meet the needs and expectations of people. They are based on a system of social rules established on the basis of certain values. These institutions are indispensable for every society, even though they have assumed different forms of structure in the course of history. The way for societies or social groups to maintain their stable existence, development and progress is through the healthy and sound functioning of institutions. Functional and effective functioning of institutions is important for both the institution itself and the overall social system of the society. In this article, information about institutions is given, their relations with different aspects of social life are revealed and the importance of institutions is discussed in a functional context. The aim of the article is to demonstrate how important the existence and importance of institutions are for social life and the overall functioning of society.

Keywords: Society, Institution, Family, Religion, Education, Economy

TEMEL TOPLUMSAL KURUMLARIN TOPLUM HAYATI AÇISINDAN ÖNEMİ

ÖZET

Bir toplumda temel ve önemli kurumlar arasında aile, eğitim, din, siyaset ve ekonomi kurumları sayılabilir. Toplamların temel yapısal unsurları olan bu kurumlar, insanların ihtiyaçlarını gidermek ve beklentilerini karşılamak amacıyla meydana getirilmiştir. Onlar, belirli değerler temelinde oluşturulmuş toplumsal kurallar sistemine dayanmaktadır. Bu kurumlar, tarihsel süreç içerisinde farklı yapı biçimlerine bürünerek karşımıza çıksalar da her toplum için vazgeçilmez bir nitelik taşımaktadır. Toplamların veya toplumsal grupların kararlı bir şekilde varlıklarını sürdürmelerinin, gelişme ve ilerlemelerinin yolu, kurumların sağlıklı ve sağlam bir şekilde işleyişinden geçmektedir. Kurumların işlevsel ve etkili bir şekilde işleyişi hem kurumun kendisi hem de toplumun genel sosyal sistemi açısından önem taşımaktadır. Bu makalede kurumlar hakkında bilgi verilmiş, kurumların toplumsal yaşamın farklı görünüşleriyle ilişkileri ortaya konmuş ve kurumların önemi işlevsel bağlamda ele alınmıştır. Makalenin amacı, kurumların varlığının ve öneminin toplumsal hayat ve toplumun genel işleyişi açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Kurum, Aile, Din, Eğitim, Ekonomi

1. GİRİŞ

İnsanın en önemli yönü, onun toplumsal bir varlık olmasıdır. Bu toplumsal yönü insanı toplum içindeki diğerleriyle birlikte hareket etmeye ve belirli bir sürekliliği olan birtakım davranış biçimlerine uymaya yöneltmektedir. Aslında bu durum bazen isteğe bağlı iken bazen de toplumun normlarına uyma zorunluluğu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu normatif davranış örüntüleri de zamanla toplumun temel dinamiklerini oluşturan kurumsal bir yapıya bürünmektedir. Bu temel kurumlar, ilkel dönemlerden günümüze kadar tüm dönemlerde varlıklarını sürdürmüşlerdir (Aydın, 2011: 18).

Bu kurumlar sayesinde insan davranışlarında belirli bir istikrar ve uyum meydana gelmektedir. Sözelimi eğitim kurumu ona toplumun beklediği mesleki becerileri kazandırıp, en nihayetinde milli ülküyü benimsetirken; din kurumu da toplumun inanç ve değerlerini bireye aktarma görevini üstlenmiş olur. Diğer temel toplumsal kurumlar da bireye kendi alanlarıyla ilgili davranış normlarını kazandırmada önemli rol oynarlar. Dolayısıyla toplumdaki tüm bu kurumlar, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve bu anlayışa uygun düşen bir işlevi üstlenmek için var olmuşlardır. Bu aynı zamanda kurumların, bireylerin sosyal yapı içerisindeki davranışlarını kolaylaştırmaktadır. Birey daha toplumsal hayata karışmadan önce, toplumun fikir ve eylem biçimleri neredeyse bir düzene oturtulmuş olduğu için, artık birey kendisinden beklenen davranışları öğrenmek ve keşfetmek için fazla zamana ihtiyaç duymaz. Çünkü birey, toplumsallaşma sürecinde “nasıl” davranması gerektiğini öğrenmiş ve bu davranış kalıplarına alışmıştır (İçli, 2008: 78).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplum ve Toplumsal Yapı

Her bütün, birtakım parçalardan meydana gelir. Toplum da bir bütündür ve o da birbirinden farklı parçalardan meydana gelmektedir. Bu parçaların birbirleriyle uyumlu ilişkisi sonucunda toplum adlı varlık ortaya çıkar. (Amman ve Arslantürk, 2013: 205). Toplum, gereksinimlerini karşılamak amacıyla etkileşime giren ve ortak maddi ve manevi birikimi paylaşan fazla sayıda insanın meydana getirdiği bir örgüt ve ilişkiler ağı olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda toplum, sosyal değerler üzerinde temellendirilmiş ve bu değerler kapsamında etkileşimde bulunan sistemli bir yapı olarak da görülebilir (Türkkahraman, 2009: 26).

Toplum, insan ömründen daha uzun süre yaşayan, kendi başına devam edebilen; kendisini korumak, devamlılığını sağlamak ve çeşitli çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla işbirliğine giden insanların oluşturduğu belirli bir fiziksel zemini kaplayan, göreceli bir sürekliliğe sahip, az veya çok ölçüde kurumlaşmış ilişkiler toplamıdır (İçli, 2008: 43). Dolayısıyla toplum, çok özel ve aynı zamanda daha yüksek, belirli bir seçkin topluluğun üzerinde bir anlamı içermektedir. O, farklı şekillerdeki insani yaşamın zorunlu kıldığı belirli şartları, toplu halde gerçekleştiren ve farklı gruplar şeklinde örgütlenmiş insanların oluşturduğu bir bütündür (Amman ve Arslantürk, 2013: 208).

Yapı kavramı söz konusu olduğunda akla ilk gelen; düzen, düzenli yapılaş, örgütlülük, örgütlenme özellikleri gibi kavramlardır (İçli, 2008: 89). Toplumsal yapı denildiğinde ise; din, aile, ekonomi, eğitim ve siyaset gibi temel toplumsal kurumların karşılıklı ilişkilerinden meydana gelen bir bütünlük anlaşılmaktadır. Bu bağlamdan hareketle toplumsal yapı, sosyal ilişkilerin tümü ve bu ilişkilerin kararlılık gösteren düzeni şeklinde ifade edilebilir (Ejem ve Kızılcılık: 1994).

Toplumsal yapı, toplumda örgütlenmiş sosyal ilişkiler ile bunların karşılıklı birbirlerini etkilemelerinden doğan sistemli bir bütünü ifade etmektedir. Toplumsal yapıyı oluşturan temel öğeler, bireyler değil, onların arasındaki seçilmiş roller ve sosyal teşkilatlanmalardır. Bu bağlamda toplumsal yapı, bir toplumdaki, kuruluş ve işleyişle ilgili önemli bazı işlevleri yerine getiren, örgütlü ilişkilerden oluşan bir sistem olarak tanımlanabilir (Türkkahraman, 2009: 27).

Aile, kabile, aidiyet gibi çeşitli bağlarla süreç içerisinde devamlılığı sağlanan toplumda yapı; gelenek, kültür, din, siyaset, ekonomi gibi kurumlar aracılığıyla temellendirilmekte ve bu şekilde söz konusu yapının temel öğeleri arasında bulunan değerler, normlar ve sosyal roller de bu hayatın olağan akışına yön vermektedir (Subaşı, 2014: 147). Toplumsal yapının öğeleri arasında hiyerarşik bir düzen ve işlevsel bir bağ vardır. Sosyal davranış alanı dâhilindeki bütünlüklerin hepsi bir yapıyı meydana getirir (İçli, 2008: 88). Toplumsal yapılardan her biri, diğer toplumsal yapılardan hem nicelik hem de niteliksel bakımdan farklılıklar barındırır. Bununla beraber her toplumsal düzen içerisinde diğer toplumsal yapılarla ortak sayılabilecek özellikleri de barındırır (Subaşı, 2014: 145).

Sonuç olarak; toplumsal yapı, toplumu meydana getiren temel unsurların belirlenmesini, bu unsurların birbirleriyle olan ilişkilerinin ortaya konmasını ve bu ilişkilerin tüm parçalarının özelliklerini aşan sürekli bir bütünü nasıl meydana getirdiklerinin belirtilmesi şeklinde ifade edilmektedir (İçli, 2008: 88).

2.2. Kurum Kavramı ve Kurumun Özellikleri

Kurum kavramı, diğer terimlerin tanım ve tarifinde olduğu gibi, toplumun günlük dilinde ve sosyolojide birbirinden oldukça farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Aydın, 2011: 13). Sosyoloji açısından sosyal kurum, bir toplumda çoğunluğu oluşturanlarca kabul gören ve toplumun birtakım temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan davranış örüntüleridir (Günay, 2014: 26).

Diğer bir kurum tanımında: Herhangi bir toplumsal grup içindeki insanların, grubun devamını sağlamak ve işlevlerini yerine getirmek amacıyla kurup geliştirdikleri ilke ve kurallar, kurum olarak ifade edilmiştir. (Amman ve Arslantürk, 2013: 289). Kurum, sosyal yaşamın belirli bir görünümüne bağlı olarak meydana çıkan toplumsal kurallar sistemi üzerinde temellendirilmiştir (Akyüz, 2008: 10).

Aydın, kurum kavramını, toplumu oluşturan bireylerin temel gereksinimlerini karşılamak amacıyla ortaya çıkmış, sürekliliği olan, birlikte hareket etme yetisine sahip, toplumun geneli tarafından onaylanmış toplumsal rol ve ilişkiler bütünü, şeklinde ifade etmiştir (Aydın, 2011: 14). Başka bir ifadeyle kurum, bir toplumun temel gereksinimlerini karşılayacak bir biçimde oluşturulmuş normlar ve değerler sistemidir (Türkkahraman, 2009: 27). Kurumların temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kurumlar belli bir amaca yönelik olarak kurulurlar (Aydın, 2011: 14). Yani kuruluş gerekçelerinde belli bir hedefi gerçekleştirmek vardır (Amman ve Arslantürk, 2013: 290).
- Toplumun sürekli ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulmuşlardır (Aydın, 2011: 14).
- Kurumların yapısal ve işlevsel bütünlüğü, kurumları oluşturan parçaların birbiriyle iletişim ve etkileşim halinde bulunması sayesinde sağlanır ve yerine göre kurumlar, birbirine baskı unsuru olarak da görev yaparlar (Amman ve Arslantürk, 2013: 290).

- Kurumlar, toplumun varlığını devam ettirmesi ve gelişip ilerleyebilmesi açısından gerekli ve zorunlu ilişkiler sistemidir (Türkkahraman, 2009: 28). Her kurumun diğeriyle az ya da çok ilişkisi vardır fakat her kurum, kendini diğlerinden ayıran sınırlara da sahiptir (Aydın, 2011: 14).
- Kurumlar, bünyesinde zorunlu olarak değerleri barındırırlar (Amman ve Arslantürk, 2013: 290). Çünkü her kurumun içinde, kültürel norm kodlarına rastlamak mümkündür. (Aydın, 2011: 14).

Bireylerin sergiledikleri tüm davranışlar kurum kapsamında değerlendirilemezler. Bir davranışın kurumsal kimliğe bürünebilmesi için, belirli bir yapıya sahip olması ve bu yapının zaman bakımından sürekliliği olması, belli kurallarının olması ve bu kuralların genellik içermesi gerekmektedir (Akyüz, 2008: 10).

2.3. Kurumun Fonksiyonları

Toplumsal hayat içerisinde her kurum, bir boşluğu doldurmaktadır (Türkkahraman, 2009: 29). Toplumdaki her şeyin bir işlevi olduğu gibi toplumsal kurumların da bir işlevi vardır. Kurumların kişi ve gruplardan farkı, işlevlerinin genellenmiş olmasıdır. Kurumlar, toplumun düşünce ve eylem tarzlarını, birey topluma katılmadan önce, belirli bir düzene göre planlamışlardır. Kurumların bu işlevi dolayısıyla bireyler, toplumun davranış normlarına uymada zorluk çekmezler (Aydın, 2011: 16). Bireylerin temel ihtiyaçlarını gidermek ve beklentilerini karşılamak için meydana getirilmiş ve genelleştirilmiş sistemler olan kurumların bazı genel işlevlerinden söz edilebilir (Türkkahraman, 2009: 31). Bu bağlamdan hareketle toplumsal kurumların işlevleri şöyle sıralanabilir:

- Kurumlar, toplumsal gruplarda bütünleştirme, işbirliği ve dayanışma işlevi görürler ve bireylerin sosyal davranışlarını kolaylaştırırlar (Amman ve Arslantürk, 2013: 293).
- Kurumlar, bireyi ve diğ toplumsal sistemleri kontrol edebilme özelliğine sahiptir (Akyüz, 2008: 47).
- Kurumlar, bireye yeteneklerini geliştirebileceği, istek ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği önceden hazırlanmış rol modeller sağlarlar (Amman ve Arslantürk, 2013: 293).
- Kurumlar, kültürün devamı ve istikrarı için büyük öneme sahip yapılardır. Kurumlarda görülen uyum ve istikrar, insanların davranışlarına da yansır (Aydın, 2011: 16-17).
- Kurumlar, sorumluluğu bireyden topluma doğru yaygınlaştırıp, bireyin sorumluluğunu azaltırlar. Bu sayede, genel toplumsal sorunlar karşısında hayat, yaşamaya değer hale gelir (Amman ve Arslantürk, 2013: 294).
- Kurumlar, yaptırım ve kesin ilişki biçimleri olduklarından, insanların davranışları üzerinde bir kontrol işlevi görürler. Onlar, bireyin tehlike oluşturabilecek eylemlerini frenleyerek toplumsal kontrolün sağlanmasına yardımcı olur (Türkkahraman, 2009: 32).

2.4. Temel Toplumsal Kurumlar

Toplum oluşturulan temel kurumlara ilkel diye adlandırılan toplumlardan günümüz küresel toplumlarına kadar hepsinde rastlanmaktadır. Bugüne değin geçen süreçte, temel toplumsal kurumları olmayan topluluklardan söz etmemiz mümkün gözükmemektedir. Şekil bakımından da olsa, her toplumun birbirine benzer davranış

normları mevcuttur. Her ne kadar bu normların içeriği değişse de benzer davranış biçimleri olarak varlıklarını devam ettirebilmişlerdir (Aydın, 2011: 18).

Bir toplumdaki temel sosyal kurumları; aile, din, ekonomi, eğitim ve siyaset olarak sıralayabiliriz. İçinde bulunduğumuz çağın karmaşık toplum yapısı bu temel kurumların varlığını zorunlu kılmaktadır (Amman ve Arslantürk, 2013: 298). Tarihsel süreç içerisinde temel toplumsal kurumlar, birtakım yapısal ve işlevsel değişimler geçirirler bile bütün toplumlarda varlıklarını korumuş ve günümüze kadar ulaşmışlardır (Türkkahraman, 2009: 31).

2.4.1. Aile Kurumu ve Önemi

Temel toplumsal kurumlardan biri olan aile, aynı zamanda tarihsel ve sosyal bir olgudur. Diğer toplumsal kurumlar gibi aile de belli bir toplumsal bütünü oluşturan parçalardan biridir (Erjem ve Kızılcelik, 1994: 10). Aile, en dar anlamıyla insanın gerçekleştirmeyi başardığı toplumsal bir örgütlenme sistemidir. Bu nedenle aile, toplumdaki en küçük sosyal birlik olarak ele alınmaktadır (Subaşı, 2014: 196).

Aile, birbirlerine akrabalık bağlarıyla doğrudan bağlanmış olan ve büyüklerin çocukların çeşitli gereksinimlerinden sorumlu olduğu bir insan grubudur. (Akyüz, 2008: 108). Aile tanımının kapsamına giren bireyler çağa, bölgeye, sosyo-ekonomik yapıya göre değişmektedir (Amman ve Arslantürk, 2013: 415-416). Diğer bir tanıma göre aile, evlilik akdi veya hukuki bağlarla birbirine bağlı bireylerden oluşmuş, özel ilişkilerle örülmüş bir sosyal grup olarak tarihsel süreç içerisinde varlığını devam ettirmeyi başarmış oldukça esnek toplumsal bir birimdir (Subaşı, 2014: 197).

Daha genel bir tanımla aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan soyunun devamını sağlayan, toplumsallaşma süreçlerinin ilk adımlarının atıldığı, belirli kurallar bağlamında karşılıklı ilişkilerin kurulduğu, toplumun o güne değin oluşturduğu tüm maddi ve manevi birikimleri nesilden nesile aktaran biyolojik, ekonomik, psikolojik, hukuksal, toplumsal ve benzeri yanları bulunan sosyal bir kurumdur (Doğan, 2012: 161).

Tarihsel süreç içerisinde bir bütün olarak toplum düzeninde yaşanan değişimler aile kurumunda da yaşanmıştır (Erjem ve Kızılcelik, 1994: 10). Bu değişimin doğal bir sonucu olarak bugün herkesin üzerinde hemfikir olduğu bir aile yapısından söz etmek imkansız hale gelmiştir. Hatta aynı ülkenin farklı bölgelerinde bile, aile yapıları arasında ciddi farklar oluşmuştur. Yine toplumların gelişmişlik düzeylerine göre, aile yapıları da değişime uğramıştır (Amman ve Arslantürk, 2013: 299). Sanayileşme ve kentleşmenin artmasıyla birlikte ailenin yapı ve işlevlerinde köklü değişimler olmuş, geleneksel ailenin işlevlerini farklı kamusal kurumlar yerine getirmeye başlamıştır (Erjem ve Kızılcelik, 1994: 12). Öncelikle sanayi ve ekonomide varlığını gösteren bu köklü değişim ve gelişim; yeni toplum modellerinin ortaya çıkmasını kolaylaştırmış, yeni oluşan bu durum da geleneksel toplum yapılarında çözümlere yol açmıştır. Elbette geleneksel aile yapısı da bundan payına düşeni fazlasıyla almış, geniş ailelerin yerini bireyselliğin ön planda olduğu çekirdek aileler almaya başlamıştır (Akyüz, 2008: 110).

Aile, toplumun yeni üyelerinin ilk sosyalleşmeye başladığı kurumdur. Aile, dil başta olmak üzere, toplumun sahip olduğu kültürün bazı temel unsurlarını bireylere aktarır. Bu sayede birey, ailesi aracılığıyla toplumsal bir katılımcı durumuna gelir. (Erjem ve Özçelik, 1994: 11). Toplumun oluşturan en küçük birlik olan aile, bireylerin ilk iletişimlerini kurdukları özellikle de birincil ilişkilerin en yoğun yaşandığı ortamdır. Bu ortam, kişiler arası iletişimde duygusal yönelim, bağımlılık, özverili davranış, içten

bağlanma ve bireylerin bakım ve gözetimi gibi işlev örgüsü oluşturduğundan bireyler için değerli bir yaşam alanı sağlamaktadır (Akyüz, 2008: 108).

Aile kurumu sayesinde yeni neslin sosyalleşmesi sağlanmakla birlikte, ahlaki ve vicdani değerler de bireye aile içinde kazandırılmaktadır (Amman ve Arslantürk, 2013: 305-306). Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, anne ve babaların birbirine ve çocuklarına karşı olan tutum ve davranışlarında tutarlı olmasıdır. (Akyol, 2015: 62). Aile kurumunu önemli kılan bir diğer nokta; yeni nesli koruma altına alma, aile içindeki dayanışmayı sağlama, hastalık, çaresizlik, ölüm vb. durumlarında, aileyi huzurlu bir liman haline getirme gibi önemli görevleri üstlenmiş olmasıdır (Amman ve Arslantürk, 2013: 306). Aile hayatı, belirli kurallar kapsamında varlığını devam ettiren bir sisteme sahiptir. Aile ortamında hayatını devam ettiren her birey, üstlendiği roller ve bulunduğu konular aracılığıyla bu sistemin işlemesine yardımcı olurlar (Akyüz, 2008: 135).

Günümüz geleneksel toplumlarında din eğitimi de bireye aile tarafından sağlanır. Genelde birey ailenin dinini kabullenir. Yapılan dini törenlerle de yeni nesle din iyice aşılır. Bu süreç birey belirli bir yaşa gelene kadar devam eder (Amman ve Arslantürk, 2013: 306). Aynı zamanda aile, boş zamanların değerlendirildiği, birlikte eğlenilip, dinlendiği müstesna bir kurumdur. Özet olarak aile kurumunu önemli kılan konular; ekonomik katkı, yeni neslin sosyalleştirilmesi, sürekli yenilenen nüfus, milli kültürün aktarımı ve biyo-psikolojik tatmin olarak sıralanabilir (Aydın, 2011: 18).

2.4.2. Din Kurumu ve Önemi

Birçok sosyolojik kavram gibi dinin tanımı da sorunlu bir zemin olarak karşımıza çıkmakta, din ile neyi amaçladığımıza bağlı olarak tanımlamalar farklılık göstermektedir (Kurt, 2008: 74). Din; Arapça'da "yol, hüküm, mükafat, itaat, hesap verme, saltanat, mülk, adet, baş eğmek, ferman, hal, kaza, tedvir, takva, ma'siyet," Latince'de (religare'den religio) bağlanmak ve topluluk anlamlarına gelmektedir. Latince religio kelimesi, Tanrı'ya karşı saygıyla karışık bir bağlılık şeklinde ifade edilmektedir. (Akyüz, 2008: 176).

İslam bilginlerine göre ise din, bağlılarını dünya ve ahirette mutluluğa ve huzura kavuşturacak, kuralları yüce yaratıcı tarafından belirlenen; içinde inanç, ibadet ve ahlak kurallarını barındıran bir kurumdur (Amman ve Arslantürk, 2013: 318). Bir başka tanıma göre din, insanın aşkın bir güce bağlanarak, bu gücün hoşnutluğunu kazanmak için, onun emir ve yasaklarına bilinçli ve içtenlikle uymasını sağlayan ve böylece insanı mutluluğa ulaştıran kurallar bütünüdür (Akyüz, 2008: 180).

Sosyologlar ise dini, toplumla açıklamaya çalışırlar. Sosyolojiye göre din, "kutsalın toplum hayatındaki deneyiminden ibarettir". Parsons'a göre ise "din, kainatta insanın yeri, insanın diğerleriyle ilişkisi, çevresi ve diğer insanlarla ilişkilere bağlı olarak arzu edilir olan ve olmayan şeyler hakkında geliştirilen ve gerçekleştirilen bir anlayıştır" (Akt. Amman ve Arslantürk, 2013: 317).

Din öteden beri, bireyin ve toplumun gündelik hayatında çok büyük bir alanı kaplamakta ve önemli işlevleri yerine getirmektedir. Sadece teoloji değil, diğer birçok bilim alanından uzmanların incelemeleri ve araştırmalarından çıkan sonuca göre din, insanlık tarihi kadar eski ve bütün toplumları kuşatan bir olgudur. O, bireyin ve toplumun hayatında doğal bir gerçekliğe sahiptir (Günay, 2014: 223-224). Öyle ki sezgici Filozof Henri Bergson; geçmişte ilmi, sanatı, felsefesi olmayan topluluklar olduğu gibi, günümüzde de aynı toplumlara rastlanabilir. Fakat insanlık tarihinde "dinsiz bir topluma

asla rastlanmamıştır” diyerek bu gerçeğe dikkatimizi çekmektedir (Akt. Doğan, 2012: 253).

Din, kişinin yaşamını onu aşan mutlak değerler ve anlamlara göre düzenler. Diğer taraftan dinler, bağlılarını belirli değer perspektiflerini takip etmeleri doğrultusunda özendirir. Dinler bu değerleri olumlu veya olumsuz olarak destekleyebilen sistemler oluşturur. Dinin; değerleri, ahlaki kuralları, duyguları inançları, toplumu bir bütün içinde birleştirici yapısı nedeniyle pek çok kişi kendisi için öncelikli olarak belirlediği değerlerini dinde bulur (Ulusoy ve Dilmaç, 2020: 36-37).

Dinin en önemli toplumsal işlevlerinden biri, toplumlara “sosyal kimlik” sağlaması gelmektedir. Buna ek olarak din, toplumda değerler hiyerarşisi oluşturarak oluşabilecek çatışma ve ayrışmaların önüne geçilmesine katkı sağlar (Aydın, 2011: 112-113). Bu bağlamda din, toplumsal sürekliliğin ve birlikteliğin sağlanması için kontrol ve denetleme mekanizması geliştirir ve toplumsal istikrara katkıda bulunur. Ayrıca din, toplumsal yapı içerisinde çimento görevi görür ve bireyler arasında en önemli kaynaşma unsuru olarak öne çıkar (Aydın, 2011: 113).

Din kurumu, toplumun ihtiyaç duyduğu ahlaki değer ve ilkelere temel oluşturur. Aşırılıkları önleme noktasında fren görevi görür. Düzenli olarak yapılan dini ayin ve törenlerle de insanları gerilime ve tehlikeye neden olabilecek eylemlerden uzak tutmaya çalışır (Amman ve Arslantürk, 2013: 321). Din, ilgili inancın ana karakteriyle uyumlu olarak, ortaya koyduğu kurallar vasıtasıyla bağlılarında belirli davranış biçimleri oluşturur (Akyüz, 2008: 178). Hem bireysel hem de toplumsal alanda ortaya çıkan kurumsal nitelikli bu davranış biçimleri, mabetlerde yapılan çeşitli ibadet ve ritüellerle sergilenme imkanı bulur (Akyüz, 2008: 180). Bunların yanında din ve diğer toplumsal kurumlar, çeşitli nedenlerle birbirini desteklemektedir. Örneğin, el emeği ekonomi kurumunun görev kapsamında iken, din bunu ibadet saymakta ve özendirilmektedir. Yine eğitim-öğretim etkinliklerini de manevi bir görev kabul etmektedir (Aydın, 2011: 112). Din, toplumsal hayatta önemli işlevleri olan bir kurum olmakla birlikte, her şeyden önce insan için doğal bir ihtiyaçtır. Özü itibarıyla insanı kendisine çeken bir yanı vardır. Modernleşmenin getirdiği süreçte, birey ve toplum hayatındaki etkisini kaybedeceği, hatta yok olacağı düşünülmeye rağmen o, kendini değişen toplumsal şartlara uydurarak, değişik biçimlerde de olsa birey ve toplum hayatında önemini korumaya ve işlevlerini yerine getirmeye devam etmektedir (Kirman ve diğerleri, 2009: 120-121).

2.4.3. Eğitim Kurumu ve Önemi

Bir ulusun sahip olduğu düşünüş ve yaşayışa ait tüm değerleri, tarihsel süreçte nesilden nesile aktararak ve geliştirerek sürdürdüğü en büyük çalışmaları eğitim alanında görülmektedir (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2010: 307). Bugün, herkesin ortak görüşünü yansıtan bir eğitim tanımı yapmanın mümkün olmadığı görülmektedir (Amman ve Arslantürk, 2013: 350). Birçok düşünür, eğitim sürecini; iyileştirme, değer oluşturma, iyi ve güzel olana doğru yönlendiren bir değiştirme, beraberinde mükemmel hale getirme, insan zihninin ve ruhunun devamlı diri kalmasını sağlama gibi kavramlarla açıklamaya çalışmıştır (Akyüz, 2008: 150).

Eğitim, genel olarak bireyin yaşamını sürdürdüğü toplumda yeteneklerini, tutumlarını ve olumlu anlamdaki davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler bütünüdür (Aydın, 2011: 183). Sosyolojik anlamda ise eğitim, evrensel toplumsal süreçler aracılığıyla kültürel mirasın bir nesilden diğer nesile aktarılmasını sağlayan bir toplumsallaştırma kurumudur. Bu süreç, bireyin doğumuyla başlayıp yaşamının sonuna

kadar devam eder. Bu yüzden aile ve okul gibi belirli dönemlerle sınırlandırılmaz (Erjem ve Kızılcılık, 1994: 136).

Eğitim, bireyin belirli bir plan ve hedefe göre yetiştirilmesi, maddi ve manevi bütünlüğünün korunarak geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar bütünü şeklinde ifade edilebilir (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2010: 307). Eğitim bir olgu olarak ele alındığında, en genel ifadesiyle, anne-baba ve öğretmenlerin yeni nesli toplumsal hayata hazırlamak için yaptıkları, toplum içerikli, planlı ve programlı etkinlikler bütünü şeklinde tanımlanabilir. (Aydın, 2011: 184)

Eğitim bir taraftan kültürü oluştururken diğer taraftan oluşturduğu kültürle toplumsal yapıyı anlamlı hale getirir (Amman ve Arslantürk, 2013: 349). Nesiller arası fikirsellik yakınlık ve uyum yine eğitim aracılığıyla korunarak, milli şuurun devamı ve gelişimi sağlanır (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2010: 307).

Eğitimin içerisinde zihinsel ve duygusal öğelerle doğal unsurlar birlikte yer alırlar. (Akyüz, 2008: 144). Eğitimle bireyi beden, zihin ve ruh yönünden en uygun şekilde geliştirmek ve bunun sonucu olarak bedence, ruha sağlıklı bir toplum meydana getirmek amaçlanmaktadır (Amman ve Arslantürk, 2013: 349). Yine kişisel gelişimin sağlanması, insanlık bilincinin uyandırılması, bireyin sahip olduğu yeteneklerin belirlenerek bunların açılıp geliştirilmesini sağlayan bir eğitim sistemi ve etkinliği, sosyal kişiliğin geliştirilmesi ve iyi bir vatandaş yetiştirmek de eğitim ve öğretim ile ulaşılmak istenen amaçlar arasında yer almaktadır (Akyüz, 2008: 163). Eğitim, aynı zamanda, bilimsel ve kültürel açıdan üretken, toplumun temel değerleriyle çatışmayan bir nesil de yetiştirmeyi sağlar (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2010: 308).

Eğitim kurumu, insanların kurumsal davranışlarının oluşturduğu en eski toplumsal sistemlerden biridir. O, bir yandan toplumdaki ve dünyadaki büyük siyasi, ahlaki, ekonomik, kültürel ve düşünsel değişimlerden etkilenirken, diğer taraftan da planlı ve programlı değişim eğilimleriyle ve sahip olduğu bilgi birikimiyle değişime uygun ortam hazırlar (Akyüz, 2008: 164-165). Eğitim kurumunun en genel fonksiyonu, bireyi toplumun bir parçası haline getirmesidir. Bu da başlangıçta tekil olan bireyin, kurumsallaştırılması yani “sosyal kişi” haline gelmesidir. Kurumsal bir varlığa bürünen bireye eğitim kurumu sayesinde parçası olduğu toplumun kültürü de aktarılır. Bu sayede birey, hem edindiği bilgiyi nerede ve nasıl kullanacağını hem de hangi davranış biçimlerini hangi ortamda nasıl sergileyeceğini öğrenmiş olur (Aydın, 2011: 191).

Eğitim kurumu toplumsal yapıya etki eden diğer öğeler ve araçlar gibi zamanla değişime uğrar. O, bir taraftan ahlaki, kültürel, siyasi, ekonomik ve benzeri gelişmelerden etkilenirken, diğer taraftan formel yapısı ve uzun bir geçmişe dayanan birikimi sayesinde değişimin seyrine, hızına ve yönüne etki eder. İnsanlık, eğitim aracılığıyla bir taraftan öğrenme gereksinimini karşılarken diğer taraftan da ona yüklediği sorumluluklar aracılığıyla doğaya etki eder ve ayrıca onun üzerinde egemenlik kurarak varlığını sürdürür (Akyüz, 2008: 164-165).

Sonuç olarak eğitimin en önemli görevleri, bireye olumlu tutum ve davranış kazandırma, bireyi toplumsallaştırma, kimlik ve kişilik gelişimine katkıda bulunma, bilinçli bir üretici ve tüketici yapma, bilgiyi üretme ve aktarma yetisi kazandırma, kültürün devamını sağlama, meslek edindirme, toplumu harekete geçirecek sebepleri oluşturma ve toplum katmanları arasında bütünlüğü sağlama şeklinde sıralanabilir (Akyüz, 2008: 165-175).

2.4.4. Ekonomi Kurumu ve Önemi

İnsanlık, yaygın bir anlayışa göre ekonomik hayat bakımından genel olarak toplayıcılık, avcılık, tarımcılık zanaatçılık ve sanayi dönemlerinden geçmiştir (Aydın, 2011: 73). Sanayi dönemi de kendi içinde dört devrimsel süreçten geçmiş ve dördüncü sanayi devrimi (endüstri 4.0) dediğimiz otonom sistemlerin ve üretimin merkezde olduğu bir sürece girilmiştir (Çakır ve diğerleri, 2022: 25).

Tarihsel süreç içerisinde ekonomi geliştikçe, buna bağlı olarak toplum yapılarında da önemli ölçüde değişimler meydana gelmiştir. Sanayinin gelişmesiyle birlikte, sanayi toplumu adında yeni bir toplumsal yapı ortaya çıkmıştır. Artık tarımsal üretime dayalı ekonominin yerini, bol ve kaliteli üretim yapan fabrikalar almaya başlamış, artan iş gücü ihtiyacıyla birlikte kentlere olan göç hızlanmıştır. Bu dönemde fabrikaların ve üretimin artmasıyla iş bölümünde uzmanlaşmaya gidilmiş, kitlesel eğitim daha önemli hale gelmiştir. Kentleşme ve sanayileşmenin artmasıyla birlikte toplumsal güvenlik, işçi hakları, aşırı üretim, tüketim, göç ve benzeri kavramlar toplum hayatında daha çok dillendirilmeye başlanmış, gündemi belirleyici hale gelmiştir (Amman ve Arslantürk, 2013: 328).

İnsanlardaki sınır tanımayan ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla giderilmeye çalışılması ekonomi denen olgunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kaynaklarla ihtiyaçlar arasında kurulan denge ve toplumun yerleşik ilişki biçimleri de ekonomi kurumunu ortaya çıkarmıştır. Ekonomi, bir toplumda mal ve hizmetlerin üretim, tüketim ve dağıtım faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Akyüz, 2008: 204). Bireyin hayatını devam ettirebilmesi için gereken her şey, ekonomi kavramı içinde yer alır. Bu her şeyin içinde yeme içme, giyinme, barınma, eğlenme ve benzeri bütün ihtiyaçlar vardır ve bu ihtiyaçlar da bir dizi faaliyeti gerektirir. İşte ekonomi tam da bu faaliyetlerin bir parçası olarak birey, eşya ve toplumun ortak ilişkilerinden doğan bir kurum olarak ortaya çıkmaktadır (Subaşı, 2014: 208).

Ekonomi kurumsal bir gelenek olarak ilk insandan günümüze etkinliğini devam ettirmektedir. (Subaşı, 2014: 208) İnsanoğlu aile kurumu sayesinde neslini devam ettirmekte, ekonomi kurumu ile de hayatını sürdürmektedir. Öyle ki ekonomi; din, dil, coğrafya gibi bütün ayrımların ötesinde insanların temel gereksinimlerini karşılamakta ve varlıklarını devam ettirmelerini sağlamaktadır (Aydın, 2011: 69). Üretim, tüketim ve dağıtım etkinlikleri, bütün ekonomik etkinliklerin vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Subaşı, 2014: 208). Bunların toplumdan topluma değişen farklı biçimleri olsa da asıl işlevleri aynı kalmaktadır. Örneğin; insanların elinde bulunan eşyalar bulunmayanlarla değiştirilir, yani takas yapılır. Fakat takas biçimi de toplumdan topluma değişebilir (Aydın, 2011: 72).

Diğer olaylar gibi ekonomi de toplumsal bir olaydır. Yapısı gereği ekonomik faaliyetler insanları toplumsal ilişkiler kurmaya zorlar. Mesela, yiyecek, içecek ve benzeri yapılan yardımlar, toplumun katmanları arasında sevgi, saygı merhamet gibi duygu ve davranışların oluşmasına neden olur. Dolayısıyla ekonomi, mal alım satımından, ürün değiş tokuşundan öte, içerisinde manevi değerleri de barındıran bir kurum haline gelir. Bu yönüyle bakıldığında ekonomi kurumunun toplum hayatında ne kadar önemli olduğu daha fazla ortaya çıkmaktadır (Günay, 2014: 432-433).

2.4.5. Siyaset Kurumu ve Önemi

Siyaset kavramı, köken olarak Arapça bir sözcüktür. Kelimenin sözlük anlamı, eğitmek, yetiştirmek ve düzenlemek şeklinde ifade edilmiştir. Terim anlamı ise, “devlet işlerinin yürütme ve düzenleme becerisiyle ilgili özel görüş ve anlayış” şeklinde tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, 26.09.2024). Siyaset bir toplumda, o toplumun üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleme ve yönetme etkinlikleri şeklinde de ifade edilebilir. Geniş ölçekte ele alındığında siyaset, kamusal alanın düzeni ve yönetimiyle doğrudan ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında siyaset; kamusal düzeni sağlamak ve korumak, yönetim erkini gerçekleştirmek gibi önemli görevleri üstlenen temel toplumsal bir kurumdur (Amman ve Arslantürk, 2013: 329). Bu kurumun anahtar sözcükleri arasında en belirleyici olanları ise; devlet, meşruiyet ve egemenlik kavramlarıdır (Subaşı, 2014: 212).

Siyaset kurumunun eski kabile toplumlarından beri var olduğu görüşü, bugün çoğunlukla kabul görmektedir. Kabile hayatının yaşandığı dönemde, ilk olarak aileler arası düzeni korumak amacıyla böyle bir örgütlenmeye gidildiği düşünülmektedir. Çünkü, artan nüfusla eş zamanlı olarak kabile içinde, aile önderlerinden birinin kamusal düzeni sağlamak için ayrıca bir rol üstlenmesi zorunluluğu oluşmuştur. İşte üstlenilen bu rol, siyasal bir oluşumu ifade etmektedir (Aydın, 2011: 143-144). Tarımsal üretime geçişle birlikte yerleşik hayata geçilmiştir. İlerleyen dönemde büyük yerleşim yerleri kurulmuştur. Zamanla iş bölümü ve uzmanlaşma artmış, tarımda sulama olanakları geliştirilmiş, ihtiyaç fazlası ürünlerin dağıtımı ve korunması gibi görevler için yönetim birimleri oluşturulmuştur. Üretim fazlası ürünlerin bu birimlere aktarılmasıyla da sosyal yapının merkezinde bulunan devletler meydana çıkmıştır. (Bozkurt, 2011: 224-227). Günümüze gelindiğinde devletler, toplumsal hayatın bütün yönleriyle ilgilenmekte; eğitim, ekonomi ve dini hayatı dahi şekillendirme çabası içine girmektedirler (Aydın, 2011: 155).

Her toplum, dar veya geniş ölçekte bir siyaset kurumuna sahiptir. Fakat siyaset, “devlet” adını alarak yönetim ve işletme organizasyonlarını yerine getirmektedir. Diğer taraftan devlet, diğer bütün sosyal grup ve kurumların üzerindedir. O, kendi varlığının devamı, toplumun genelinin çıkarı, toplumsal huzurun sağlanması ve otoritesinin yaygınlaşması için zorlayıcı yasal tedbirler alabilmektedir. (Amman ve Arslantürk, 2013: 331-332).

Siyaset kurumu, toplumsal hayatta devlet kurumu içerisinde birtakım işlevleri yerine getirmektedir. (Amman ve Arslantürk, 2013: 330). Onun en önemli toplumsal işlevlerinin başında, kamusal alanda düzenin sağlanması ve yönetim mekanizmasının yürütülmesi gelmektedir (Aydın, 2011: 151). Bu işlevlerinin yanında siyaset kurumunun temel fonksiyonu, hukuk sistemi içerisinde toplumu oluşturan bireyler ve nesnelere kadrosunu işlevsel hale getirmek ve bu unsurlar arasında eşgüdüm sağlayarak bir bütün olarak toplumun mutluluğu için çabalamaktır (Akyüz, 2008: 258).

3. SONUÇ

Toplum, çeşitli gereksinimlerin giderilmesi için etkileşimde bulunan, ortak bir maddi ve manevi değerler birikimini paylaşan çok sayıda insan tarafından oluşturulmuş bir sistemler ve ilişkiler örgüsüdür. Bu ilişkiler örgüsü kurumsal bir yapı kapsamında yürümek ve yürütülmek zorundadır. Bu bağlamdan hareketle yaşadığı toplumun üyesi olan birey, yaşadığı çağ ve zemin fark etmeksizin ilişkilerini ve rolünü toplumun temel kurumları kapsamında yerine getirmekle yükümlüdür. Çünkü kurumlar, toplumsal düzenin sağlanması ve toplumların ileriye yönelik yolculuklarının sürdürülmesini

sağlayan temel sistemleri oluştururlar. Bu sistemlerin kendi içinde ve dışında kurdukları işlevsel ilişkiler örgüsünün bir düzen ve kararlılık içerisinde devamını sağlanması kurum ve toplum açısından önem arz etmektedir.

Toplumsal yapı içerisinde her kurum, farklı işleyiş biçimine sahiptir. Fakat tüm kurumlar, birbirlerinin işlevlerini yerine getirmesine yardım ederek birbirlerini tamamlarlar. Bu sayede hem toplumun temel ihtiyaçları karşılanır hem de toplumdan beklenen süreklilik sağlanmış olur. Kurumların var oluş nedeni, toplumun genel çıkarını gözetmek ve belirli toplumsal amaçlara ulaşmada yarar sağlamaktır. Örgütlü ve sistemli olan bu yapılar, bireylerin toplumsallaşmalarını sağlamaktadır. Toplumun değer ve normları, yeni nesilden beklenen tüm davranış biçimleri, temel kurumlar aracılığıyla yaparak ve yaşayarak öğrenme imkanına kavuşmaktadır.

Kurumlar, toplumsal gereksinimlerin niteliğindeki değişiklik ve bu gereksinimlerin karşılanmasıyla meydana çıkan yeni biçim ve yöntemler nedeniyle değişime açık yapılardır. Kurumlarda zamanla görülen bu değişim, gelişim ve ilerleme açısından bir zorunluluktur. Fakat kurumların bütünüyle örselenmeden güncelleştirilmesi ve kültürel dokuya uygun bir şekilde çağdaş hale getirilmesi önemli bir durumdur. Çünkü kurumlar, toplumun temel değerlerini barındıran ve toplum hayatına anlam katan yapılardır. Söz konusu bu yapıların yıkıma uğratılmadan ve incitilmeden değiştirilmesi ve güncelleştirilmesi gerekmektedir. Tersine bir durum, toplumsal düzene zarar verir.

Temel toplumsal kurumlar olan aile, din, ekonomi, siyaset ve eğitimin eşgüdümlü olarak varlıklarını devam ettirmeleri bireylerin toplumla kaynaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Her toplumsal kurum kendi kurumsal yapısı içinde bir bütünlük arz etmektedir ve toplumun belli bir gereksinimine cevap verebilmek için fonksiyonel bir tavır takınmaktadır. Temel toplumsal kurumların takındığı örgütlü işlevsel tavır sayesinde bireyler toplumun gözetimi ve denetimi altına girmekte, böylece kurumun birey üzerindeki geliştirme ve olgunlaştırma işlevi yerine getirilmektedir.

Bu noktadan hareketle, her toplumsal kurumdan kendi işlevini yerine getirmesi beklenmeli, bir kuruma ait işlevler diğerlerinden beklenilmemelidir. Bir toplumdaki kurumlardan herhangi birinin kendisinden beklenen işlevleri yerine getirmemesi ve bunu diğer kurumlardan beklemesi o toplumda önce bir görev karmaşası sonrasında ise düzensizliğin ortaya çıkmasına neden olur. Kurumların görevlerini sağlıklı ve sağlam bir şekilde yerine getirdiği toplumlarda sosyal istikrar ve gelişim daha kolay gerçekleşir. Aksine, kurumları ve değerlerini yaşatamayan ve sağlıklı bir şekilde işletemeyen toplumların gelecekte başarılı olmaları zor görülmektedir. Kurumların işlevleri yerinde ve doğru bir şekilde uygulamaya konduğu sürece, bireylerde kimlik ve kişilik oluşumu ve de bunların sürdürülmesi sağlam bir zeminde yükselecektir.

REFERENCES

- Akyol, A. (2015). Ebu Bekir Razi ve üç temel erdem-değer eğitimi açısından bir okuma. *Adam Academy journal of Social Sciences*. 5(2), 61-83.
- Akyüz, H. (2008). *Kurumlar sosyolojisi*. Ankara: Siyasal.
- Akyüz, N. ve İ. Çapcıoğlu (derl.). (2010). *Din sosyolojisi*. Ankara: Gündüz.
- Amman, T. ve Z. Arslantürk (derl.). (2013). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca.
- Aydın, M. (2011). *Kurumlar sosyolojisi*. Ankara: Kadim
- Çakır, H., Delialioğlu, Ö. ve Avcı, Ü. (2022). *Uzman öğretmenlik yetiştirme programı el kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji*. Ankara: Pegem Akademi.

- Erjem, Y. ve Kızılçelik, S. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Günay, Ü. (2014). *Din sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- İçli, G. (2008). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı.
- Kirman, M. (2009). “Modernleşme Süreci ve Din (Sekülerleşme Perspektifinden Sosyolojik Bir Analiz)”. *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, Ankara.
- Kurt, A. (2008). Sosyolojik din tanımları ve dine teolojik bakış sorunu. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 73-93.
- Subaşı, N. (2014). *Din sosyolojisi*. İstanbul: Dem.
- Türkkahraman, M. (2009). Teorik ve fonksiyonel açıdan toplumsal kurumlar ve kurumlararası ilişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 25-46.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- **İNTERNET KAYNAKLARI**
- TDK. (2023). Güncel Türkçe Sözlük. *Siyaset*. Erişim: 15 Eylül 2024, <https://sozluk.gov.tr/>